

Цветомира Венкова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
София, България

Рецензии и обзори

Димитър Веселинов, Анна Ангелова. Речник на френските думи в българския език. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2015. Т. 1 – 508 стр., т. 2 – 532 стр., т. 3 – 430 стр. (т. 4, 5, 6 – под печат)

Радостно е да се отбележи, че у нас се появи речник на френските заемки, създаден по тезаурусен модел. Това е новият шесттомен *Речник на френските думи в българския език* на Университетското издателство „Св. Климент Охридски“ с автори проф. Димитър Веселинов и доц. Анна Ангелова. През 2015 г. са отпечатани първите три тома (А–Л), а останалите три тома са под печат.

По същество това е речник не само за значението и формата на тези думи, а също и за техния интересен живот на френска и българска почва. Описанието им започва още от първата им регистрация във френския език и развитието на значението им в него, продължава с първата им фиксация в речник у нас, минава през различните варианти на формата им в по-ранните речници, проследява различните тълкувания и завършва с интересни хронологично подредени примери. Чрез изборния новаторски тезаурусен подход комплексно се представят тяхното заемане, разпространение, адаптиране и употреба. По този начин речникът изгражда цялостна картина на френскоезичното влияние върху българската лексика.

Кратък пролог в началото посвещава читателя във вечния спор за чистотата на езика и заемките. Чрез добре подбрани цитати и примери са представени мненията за навлизането на френските думи у нас още от XIX век. Тясната връзка между нашия език „с неговата универсалност и балканска екзотичност“ и „класическите и новите езици на европейската културна общност“ определя ролята на българския език на културен мост между Европа и Ориента.

В подробен увод, написан от Димитър Веселинов, са представени теоретичните основи на речника. По същество този увод представлява задълбочена лексикографска студия, обосноваваща цялостния тезаурусен подход към заемките. На първо място, в него се прави преглед на предходните теоретични изследвания върху френско-българските езикови контакти по теми, свързани с историята на проникването им, фонетичната им адаптация и морфологична асимилация, лексико-семантичния анализ, паралелите със съдбата им в други езици и др. Прегледът ясно показва нуждата от „цялостно комплексно лексикографско описание на процеса по навлизане, разпространение, адаптиране и функциониране на френската лексика в българския език през последните столетия“. Подробно се анализират приносите на Любомир Ванков и Павел Патев за изучаване на френските заемки в българския език, като се посочва ролята и на редица други лексиколози, сред които са пионерът Иван Богоров, френският българист Léon Beaulieux и редица български езиковеди от различни

поколения. На второ място, обзорът включва преглед и на българската лексикографска практика по отношение на френските заемки, които се разглеждат според три модела от европейската лексикографска практика – филологически, енциклопедичен и тезаурусен. Същността на този теоретичен увод е представянето на особеностите на предложения от авторите тезаурусен модел – задача, изпълнена прецизно и задълбочено. Терминът *тезаурус* е интерпретиран в смисъл на *словна съкровищница*, на особен вид разширен *речник на речниците*, съчетаващ концепциите за етимологичен тезаурус, историко-етимологичен речник и речник тезаурус.

Целта на речника е определена като „очертване на пълната картина на френското лингвокултурно влияние в българското езиково пространство“. Убедително се посочват предимствата на модела, свързани с включването на различни тълкувания на лексиката, с информацията за функционирането на отделните лексикални единици в речта, с изграждането на „национално маркирана езикова картина на света“. Д. Веселинов определя модела като „кумулятивен историко-етимологичен тезаурус за системно лексикографско документирание и интерпретиране на френските заемки в българското езиково пространство“. Посочват се следните основни принципи: кумулативност, хронологичност, етимологичност, историчност и илюстративност. Много прецизно са обяснени използваната терминология, методологията на работа и структурата на речниковата статия.

Интересен е терминът *френцизъм*, който Д. Веселинов и А. Ангелова изковават от думата *френски* и наставката –*изъм* по аналогия с утвърдени термини като *англицизъм*, *германизъм* и др. Френцизмите са дефинирани като „думи и изрази с френски произход, създадени на френска почва или разпространили се с френско посредничество“. Те се отнасят за директни и индиректни френски заемки, за производни словоформи от френски етимони, както и за неологизми, възникнали на френска почва. Авторите на речника предпочитат *френцизъм* пред утвърдения термин *галицизъм*, чието основно неудобство е във връзката му с латинското име на древна Галия, съществуващо много преди съвременна Франция, както и в наличието на много поширока историческа област Галия. Те ясно задават границите на термина *френцизъм*, поставяйки го в опозиция с термините *франкизъм* (за заемки от езика на франките), *галицизъм* (за лексикални явления от езика на древните гали) и *францизъм* (за лексикални явления, свързани с Франция и континенталния френски език), като в същото време избягват дългия и многозначен термин *френски заемки*. Смело и навременно решение е въвеждането на този нов термин за френските заемки, внасящ промяна в една дълголетната терминологична традиция. Чрез него се отчитат новите изследвания в областта на заемките в Европа и се внася яснота и последователност в терминологичната система на тази важна сфера.

Речникът съдържа около 5000 речникови статии. Микроструктурата на всяка статия следва еднотипен модел от речникови зони. На първо място е заглавната дума, изписана на български, предхождаща френският етимон с транскрипция. След нея е зоната с историята на френския етимон, показваща първата регистрация на думата във френския език и етапите на развитие на френското значение, както и зона със сведения за етимологията му. След това вниманието се прехвърля към българския език чрез зоната за български преводни еквиваленти, която е хронологически подредена. Следва зоната с информация за периода на навлизане на френцизма в българския език. Следващите зони са изрично обозначени с информативни названия: *Първа фиксация*, *Варианти*, *Тълкуване*, *Примери*. Вариантите са от словообразователен и фонетичен характер, както и такива, които са свързани с граматичния род. За да се осветли историческата перспектива на заемките, в зоната на тъл-

куването се следва хронологическа подредба според годината на регистрирането им, което е в контраст с възприетата практика да се върви от общи към по-специализирани значения.

Всяка статия е своеобразен „биографичен албум“, включващ както „хронологично подредени лексикографски портрети на конкретни синхронни състояния и употреби на френцизмите в българското лингвокултурно пространство“, така и информация за правописните варианти в двата езика и за семантичните промени. Само илюстративните примери към статиите са над 250 000. Трябва да се отбележи, че авторите са положили специално усилие да проследят виталността на френцизмите чрез съчетаване на впечатляващо многообразие от източници – лексикографски (за период от 150 години), архивни, литературни източници (1806–2014), интернет сайтове и форуми. Очевидно силната теоретична подготовка и стриктното прилагане на модела са позволили тази разностранна информация да бъде включена последователно към всяка статия в речника.

Богатата информация позволява речникът да се използва с разнообразни цели. Масовият читател може да провери точния смисъл на някоя от френските думи в българския език, които често пъти са с доста специализирано значение и сложно звучене, като например *анжамбман* и *воаяжъор*, както и да види френския оригинал на думата заедно с транскрипцията му. Преводачът от френски на български може да сравни фонетични или морфологични преводни алтернативи, като например *алеманд* и *алеманда*, както и да направи справка за някои нюанси на употребата. Преводачът от български на френски може да ползва оригиналното им френско тълкуване, при това в неговото развитие, и освен това да се информира за някои разминавания между придобитото на българска почва допълнително значение и значението на оригинала, като например при думата *бон*, развила у нас значение на *хилядарка*. Изследователите на българския и френския език в теоретичен аспект ще научат много за фонетиката, семантиката, морфологията, етимологията и употребата на тези думи под формата на подробна и добре систематизирана информация.

Трябва да се отбележи, че по принцип темата за френцизмите е много актуална в езиковедските кръгове по света в момента. Например известният англицист Джефри Пулъм при първото си посещение в България през 2011 г. бе силно впечатлен от широката употреба на думи като *аснасъор*, *етаж* и *ниво* в български и ме помоли за подробен коментар по въпроса. Текстът му „Франкофонското лексикално влияние в България“, публикуван малко покъсно на сайта на Пенсилванския университет (<http://languagelog ldc.upenn.edu/nll/?p=3231>) и включващ мненията на български езиковеди, прави интересни аналогии и показва, че въпросите на езиковите контакти са свързани с тези на историята, технологията, културата и не признават държавните и историческите граници. Несъмнено *Речникът на френските думи в българския език* на Димитър Веселинов и Анна Ангелова дава много подробна информация по тази и други подобни теми и със сигурност ще бъде полезен у нас и по света.

С богатството и системността на информацията си речникът е много ценен не само за франкофоните и езиковедите, но и за всеки, който има интерес към въпросите на естествения език, мисленето, историята, народопсихологията и културните контакти.

✉ Цветомира Венкова
cvenkova@uni-sofia.bg